

1926

MAŠČEVANJE.

Drama v enem dejanju. Spisal Etbin Kristan.

Osebe:

Kneginja Trubnova, rojena Zora Beličeva	—	Augusta Dauslova
Elma Woodcart, njena prijateljica	—	Sylva Dauslova
Katja (Katica), služkinja	—	Sylva Jöergensen
Milan Tresar	—	Albin Kristan
Ivan Nikolajevič Čibjakov	—	Rainer Hlauber
Profesor Frank Dressol	—	

Godi se v Zorinem salonu (parlorju) v hotelu Washington v
New Yorku.

Zora in Elma

sedita, prva na naslanjaču, druga na zofi. Na
mizi je samovar, čajna posoda, zakuski.

Elma: O kneginja, jaz sem hvaležna za vsako šalo. Pravijo, da so Amerikanci najresnejši ljudje na svetu. Če je to res, tedaj je morala biti velikanska pomota, da sem se rodila v tej deželi. Za božjo voljo, ali je vse življenje sploh kaj drugega, kakor breznera šala?

Zora: Kakor se vzame, Elma. In nekateri ljudje sploh ne znajo prenašati šale.

Elma: O, ven; pa to me nič ne moti. Če bi se kaj zmenila za zamere, bi bila ta zemlja premajhna zame in brezpogojno bi morali izumiti kakšno komunikacijo z Marsom, da bi mogla pobegniti tja pred vsemi onimi, ki vihte pesti proti meni. Ali jemljete vi življenje zelo resno?

Zora: Nisem tako srečna, da bi sama sebe dovolj poznala.

Elma: To se pravi, trudite se, da bi spoznali sebe, in prav tako, da bi spoznali življenje. Toda verjemite mi, da ni vredno. Niti

Jaz ne vem mnogo sama o sebi; gotovo je, da sem površna.

Zora: O! Nikar se ne obrekujte.

Elma: Ne. Površna sem. In zadovoljna sem s tem. Bog nebeški, kaj bi bilo če bi imela potrebo vrtati po svoji dušici in kopati po vsaki dogodbinici kakor geolog po stotisočletnih plasteh? Ali se vam to zdi zabavno?

Zora: Ne pravim, da je zabavno.

Elma: Ali vas je življenje kdaj tako močno ugriznilo?

Zora: O, najbrže je le komedija, in jaz imam premalo humorja. To bo pač zato, ker se je šala včasih odigravala na moj račun.

Elma: O, vi prihajate iz Rusije. Torej ste bili nihilistka, ali pa se vam nihilisti nastavljali pasti. Eno in drugo bi bilo zabavno.

Zora: Nisem Rusinja. In nisem rojena kneginja.

Elma: V naši deželi pravijo, da še vedno največ velja to, kar človek sam naredi iz sebe.

Zora: V Rusijo sem prišla kot domača učiteljica.

Elma: In ste postali kneginja. Ni li to dovolj zadoščenja? In romantično je. - Seveda se je knez strastno zaljubil v vas,

Zora: Ne. Bilo je zelo prozaično. Bil je pohabljen. Skoraj vsa njegova zabava je bila v šahu in v knjigah. Priporočena sem mu bila, in prišla sem v njegovo hišo, da sem igrala z njim in mu čitala. Nič težkega ni bilo to. Ali živeli smo na deželi.

Elma: Vi pa ste hrepereli po mestu, seveda.

Zora: Po mestu, po - sama ne vem, po čem.

Elma: Po življenju.

Zora: Recimo tako. Po petih letih sem mu povedala, da sem dobila ponudbo za mesto v Odesi, ki bi mi ugajalo. Kar ustrašil se je. Privadil se je bil moji družbi; njegovo stanje se je še poslabšalo; bal se je, da ne dobi izlahka nadomestila; bal se je samote, in tako mi je ponudil poroko. Nekaj časa sem se obetavljala, naposled sem odnehala. Tako sem postala kneginja. A zanj je bilo že prepozno. Drugo jutro po poroki ni prišel k zajtrku, in ko so šli gledat, so spoznali, da ne potrebuje nič drugega več, kakor pogreb.

Elma: Pa, draga kneginja, to ni nič, da bi si morali jemati k srcu.

Ljudje umirajo, in več knez je bil že bolan. Kaj drugega je bilo pričakovati?

Zora: Naravno. Nisen se veselila, pa tudi potrlo me ni.

Elma: Kakšne brene pa tedaj nosite po svetu?

Zora: Vam bi se zelo smešno.

Elma: Skoraj gotovo. Tudi vi bi se morali več smejati, pa bi se prepričali, da se vsa lahko reducira na humoresko.

Zora: Nemara imam pregosto kri.

Elma: Življenje uživete premalo. Zaljubite se, kneginja. Toda ne tragično, ne preravno. Minogrede - ali ste se dostikrat zaljubili?

Zora: Enkrat, draga prijateljica.

Elma: Enkrat?...To se sliši dramatično. Zveni kakor ljubezen, ne pa kakor zaljubljenost.

Zora: Bila je ljubezen.

Elma: Bila je. Torej je minila. Pokopajte in pozabite.

Zora: Ni mogoče. Pokopana je, pozabljena ne bo nikdar.

Elma: Pa zakaj ne? Zaljubite se bolj zabavno, pa boste videli, kako lahko se pozabi.

Zora: Ne verjamem, da bi mogli razumeti to reč. V resnici to ni bila zaljubljenost, temveč ljubezen. Moja prva in edina ljubezen. In ko je prepojila vse moje bitje, sem nenadoma spoznala grozo: Moj ljubimec je bil mož, ki ga moram sovražiti.

Elma: To mi morate razložiti. Razvija se kakor na odru. V vaši duši se je sevada vnel boj med ljubeznijo in sovraštvom.

Zora: Ne. Nič boja ni bilo. Zavrgla sem ljubezen, in sovraštvo je začelo svoje delo.

Elma: In resnično ga sovražite?

Zora: Oh! Ognjenik sovraštva je v moji duši, ki se umiri takrat, ko bo maščevanje dovršeno.

Elma: Jaz bi bile nemara, kakor vi, zavrgla ljubezen, in potem - potem bi se zasmejala, da bi se bil ves New York spogledal. Ali ne bi mogli tudi vi take?

Zora: Ne veste, kaj je sovraštvo.

Elma: Jaz se najbolje počutim v ravnini. Tupatam kakšen griček, bodisi. Visoki hribi in globoki prepadi pa niso zame.

Zora: Srečen je vaš značaj. Moj pa me drži kakor sužnja in ne odneha.

Katja (vstopi): Gospod Tresar je zunaj, kneginja.

Zora (Elni): Vidite, to je tudi eden, ki se ne zna smejeti. - Ali bi vas notilo, če vstopi?

Elma: O, če vprašujete mene, naj kar pride.

Zora: Slišala si, Katja.

Katja (odide).

Elma: Gospod Tresar je pač tisti, od katerega pričakujemo glavno žalo.

Zora: Tisti, ki je predmet žale, dokaj paradokсне.

Elma: O, čim bolj burkasta, tem bolje.

Milan Tresar vstopi in se pokloni.

Zora: Dobro došli, gospod Tresar.

Elma: Vaš veliki dan je torej prišel.

Milan: Če mislite tako, se bojim, da bo vaše razočaranje veliko.

Elma: V mojem življenju ni prostora za nobeno razočaranje. In vi ne smete peti take melodije.

Milan: Kar pravim, to mislim. Bil bi več kot čudež, če bi se ta nesrečna razstava zaključila brez fiaska.

Zora: Zakaj ne sedete, gospod Tresar?

Milan (se pokloni in sede): Ne morem ostati dolgo.

Elma: Lepo je, da ste prišli, še preden se otvori vaša razstava. In zakaj, prosim, mislite, da ne bo uspešna? Ali se bojite, da bodo slike kupcem predrage?

Milan: Predrage? Ne verjamem, da bi sploh kdo kupoval to robo.

Elma: O! To mi izgleda kakor nova metoda reklame.

Milan: Umetnik mora pač verjeti v svojo umetnost, ali ne?

Zora: Gospod Tresar je preskromen.

Milan: Resnica je, da nikdar nisem šutil umetniškega poklica, da nikdar nisem nameraval slikati.

Zora: To ni popolnoma točno, gospod Tresar. Kaj pa tisti starinski hran, ki sen ga videl pri vas? Nekaj indijanskega, ali ne?

Milan: To sen vam razložil, kneginja. Dobro vam je znano, da je bila arheologija moja edina strast.

Elma: Edina strast? To zveni tako neverjetno, da bi ne skoraj mikalo preizkusiti resničnosti.

Milan: Vsekakor, arheologija je bila moja strast, slikarstvo pa ne.

Zora: Kljub temu ste naslikali hram, kateremu so se divili strokovnjaki.

Milan: Hvalili so ga strokovnjaki neje stroke, ne slikarji. In le Hram, ne pa slike. Bil je peizkus rekonstrukcije. Še danes sem prepričan, da bi bil na tem polju lahko storil marsikaj za znatnost porabnega in mene zadovoljujočega.

Zora: Za to naposled še ni prepozno. (Elmi) Škoda, da niste videli tega umetvora. V resnici, genialno delo je.

Elma: Ali vas ni bilo nič strah, kadar ste kopali po starih razvalinah? Kaj ste tudi kopali, kajne?

Milan: Česa naj bi me bilo strah?

Elma: Kaj če bi izkopali kakšno tritisoočletno mumijo, pa bi vas po noči prišla strašit, ker ste porušili njen pokoj?

Milan (se nasmehe): Kar nas prihaja po noči vznemirjat, niso mumije.

Zora: Nisem li vam pravila, da je gospod Tresar interesanten?

Elma: Pa se mi zdi, da bi radi interesantnosti prihranili sami za se.

Zora: Kako bi mogla to? Gospod Tresar pripada javnosti. Nihče ga ne bi mogel tako prikleniti, Potrpite to, gospod Tresar.

Milan: Zakaj pravite to, kneginja, ko veste, da se nisem silil v javnost? Največje srečo bi užival med štirimi stenami.

Elma: Bog pomagaj! Nemara ne v zaperu?...No ne, odstranite ta nesrečni pogled. Ne poznate me še dovolj, sicer bi vedeli, da zame šala ni sol, ampak kruh življenja. - A kdo naj bi vam med stenami preganjal sanoto?

Zora: Gospod Tresar bi bil menda popolnoma srečen sam s svojimi idejami.

Milan: Zelo bogata je danes vaša ironija.

Zora: Nikakor ne. Resnično dvomin, da bi bilo pekraj vaših studij prostora za kaj živega.

Milan (vstaja): Če resnično dvomite, je bilo pač vse moje dosedanje prizadevanje zaman.

Elma: Nikar še ne odhajajte, gospod Tresar.

Zora: Ne presočajte nojih besed tako strogo. Če bi negli mene kaznovati s takim odhodom, ne pozabite, da nisem sama tukaj.

Milan: Odpustite. Nervozen sem danes, kakor bi bil pač vsakdo na njenem mestu.

Zora: Dvignite glavo. Koliko je slikarjev, ki bi že smatrali za velikanski uspeh, če bi mogli prirediti svojo razstavo.

Elma: Gospod Tresar ne govori rad o svoji umetnosti. Pustimo, da ga prepričajo rezultati. Medtem pa lahko govorimo kaj drugega.

Milan: Hvala vam, gospodična.

Elma: Toliko ste brskali po starih razvalinah in bržkone tudi po starih idejah. Ali verujete v reinkarnacijo?

Milan: Zakaj vprašujete to?

Elma: Jaz verujem. In zdi se mi izredno zanimivo. Včasih kar čutim kakšno prejšnje življenje. Kdo ve, ali nisva bila skupaj v kakšnem nekdanjem vteženju.

Zora: Sedaj pa obujate moje radovednost. Ali imate nerda kakšne sponine iz tistih nekdanjih dni?

Elma: Sponine? To bi bilo menda preveč. Toda povejte, kneginja, kako razlagate simpatije, ki se pojavijo med nekaterimi ljudmi tisti hip, ko se prvič uže?

Zora: O! Zanimive simpatije!... Nemara sem tudi jaz že živela, kdo ve ali je bilo to v Babilonu, v Palestini ali v Egiptu? Navadno sega ta genealogija v Egipt, kajne? Kaj mislite vi, gospod Tresar?

Milan: Mislim, da je najbolje, da ne vemo ničesar o taki preteklosti. Kaj, če ste vi, recimo, bili faraonka, jaz pa suženj?

Elma: To bi moralo biti nad vse romantično. Gotovo se je marsikatera dama iz Kleopatrinih krogov strastno zaljubila v kakšnega lepega sužnja.

Zora: Kaj pa, če je bilo nasprotno? Naš umetnik faraon, jaz pa suženja?

Milan: To bi bilo seveda mnogo lože zame. Danes je položaj vsekakor drugačen. Vi ste kneginja, jaz pa nihče.

Zora: Vi ste, kar ste in kar še boste. Meni pa ne smete tako zelo zameriti mojega naslova. Veste, kako sem prišla do njega. Niti poplačala ga nisem.

Milan: Vsekakor je med nama nastala razdalja kakor med kraljico in tlačanom.

Zora: Zakaj?

Milan: Meni razlog ni znan.

7
Zora: Po čem sodite to razdalje?

Milan: Po vašem izpremenjenem vedenju.

Zora: Ah - vi imate oči, ki gledajo skozi vašo domišljijo.

Milan: Kar človek čuti, ni diktirano po domišljiji.

Zora: Eh, kar človek čuti!... (Elma): Včasih sem malo nervozna - kaj-
tara ženska ne bi bila? - in ena taka milijen prikazni.
In danes ima svoj specialno pesimističen dan.

Elma: Gospod Tresar nemara misli, da so vse ženske Sirene ali pa
Kirke. Nekateri so, seveda, pa ne vse.

Milan: Nič takega ne mislim, gospodična. Mogoče, da ima kneginja
prav. Nisem dobro razpoložen. Zato najbrže govorim brez repa
in glave. Najbrže je to prepozno grešnikovo spoznanje.

Elma: O, ali imate kakšno tajno hudočelstvo na duši? Ne morete si
nisliti, kako zanimive so mi take reči.

Milan: Nič tajnega in nič zanimivega ni v tem hudočelstvu. Zločin
zoper umetnost je, in le to je neverjetno, da prihaja to spo-
znanje še le sedaj.

Elma: Molčite o tem in počakajte na sodbo.

Milan: In na kazen, kajne? (Vstaja). Čas je, da se poslovim.

Zora: Ali se res že muči?

Milan: Iadelali so program, in če nočem pobegniti še zadnji trenotek,
moram odigrati predpisano vlogo.

Elma: Koliko satire!

Milan: Kajne? Ampak ne pišem je jaz. Jaz sem le središče te satire.
Navidezno se vse suče okrog mene. V resnici niso nič drugega
kakor lutka. Drugi so dognali, da slikan; drugi so me razvi-
li, drugi se organizirali mojo razstavo. In jaz skačem, kakor
me vlečejo. ...No, oprostite, res je čas, da grem.

Zora (vstaja): Pojdite z mojimi najboljšimi željami. In čim vam bo
mogoče, se vrnite.

Elma: Pa tudi mene morate obiskati. Moj dom vam je vsak čas odprt.

Milan: Čast mi bo. Klanjan se. (Oide).

Elma: Vi ga ljubite.

Zora: Sovražin ga!

Elma: Ni mogoče. Pa to je prav tako, kakor da sem bila slepa.

Zora: Ni treba, da bi bili slepi.

Elma: Sovraštvo, ki se noče izdati?

Zora: Sovraštvo, ki pričakuje svoj čas.

Elma: O, oči ni odpirate. Past nu pripravljate. Da bo njegova kazen dovolj občutna, mora biti nepričakovana.

Zora: Tako po priliki.

Elma: Pa kaj vam je steril? Skoraj ni ga je žal. Tako simpatičen se mi zdi.

Zora: Nič ni ni steril.

Elma: O, to je vzrok vašega sovraštva?

Zora: Napačno ste razumeli... Očeta je imel.

Elma: Hm, nenavaden vzrok. Nemara hočete kaznovati njega, ker ne morete očeta?

Zora: Tako je. Čas se približuje. Leta in leta sem čakala na to.

Elma: Pa ne mislite, da bo vaša bolečina prevelika?

Zora: Moja bolečina?

Elma: Seveda, zakaj vendar ga ljubita.

Zora: Po čem sodite?

Elma: Oči inam, ki se čitale v vaših očeh. In ušesa inam, ki so slišala vibracije vaših besed.

Zora: Žena mora večasi biti igralka.

Elma: Brez dvoma. Ampak neni se je igra zdela preveč realistična.

No, vi pač veste, kaj hočeta. Vseeno ni ga je žal. Toda vaše igre ne maran pokvariti.

Zora: Ali ste se zaljubili vanj?

Elma: Zaljubila? Mogoče. Simpatičen ni je. In njegova družba bi mi najbrže bila kratkočasna. Toda ne bojte se, da vam ga prevzamen. Ne otnem ga ne vaši ljubezni, ne vašemu sovraštvu.

Katja (vstopi): Ivan Nikolajevič je prišel, kneginja.

Elma (vstane): Uf, ta zoparni človek!

Zora: Telo ni je žal, toda noran ga sprejeti.

Elma: Draga moja, nikar se ne ozirajte nane. Sprejnite ga, jaz pa pogledam, če je Tresarjeva razstava že odprta. Morda se vrnen, kadar se iznebite tega neznosnega Sherlock Holmesa.

Zora: Zakaj Sherlock Holmes?

Elma: Prav inate. Conan Doylov detektiv je simpatična figura, vaš

Ivan Nikolajevič je pa oduren vohun. Ne van, ali van noren železi dobro zabavo.

Zora: Nisen ga povabila za zabavo.

Elna: Tedaj van morda lahko želim dober popravek. In nikar se preveč ne razburjajte, draga kneginja. Življenje je čuden dovtip, in nobena reč ni vredna, da bi se resno vznemirjali. Na svidenje, draga moja kneginja.

Zora: Na svidenje, draga prijateljica.

Elna (odide).

Zora (Katji): Kako izgleda Ivan Nikolajevič?

Katja (skomizgne): Kakor po navadi. Pomladil se ni, polepšal tuči ne. Sicer pa bi rekla, da je zdrav.

Zora: Kaj ni je to nar? Dobro veš, da me to ne zanima.

Katja: Vprašali ste, kneginja.

Zora: Ne za njegove lepoto. - Ali znaš kaj čitati v obrazih?

Katja: Vpraša se, čigav je obraz, in kakšen je, in kako je popisan.

Zora: Ali izgleda kot nož, ki se zaveda uspeha, ali kot človek, ki prihaja praznih rokavov?

Katja: Tako zapletenih ugank ne znan reševati. Preglobeke so zane.

Zora: To bi si bila lahke mislila. - Čakan, da vstopi. (Sede).

Katja (odide).

Čibjakov (vstopi): Zora!

Zora: O, ne. Nobenih sentimentalnosti ne sedaj. Važnejše opravke inava. Kako ste potevali?

Čibjakov: Hvala. Dovelj sem se navezil, prečen sem dovršil vse poizvedbe.

Zora: Kakšno je bilo morje?

Čibjakov: Dobro. Toda pustite morje. Drugi valovi so v mojem srcu.

Zora: Ven, ven, Vsa ta molitvica ni je že davno znana. Kolikor ni je ni razlagala vaša zgovornost, jo je razdevalo vaše vedenje.

Čibjakov: To se pravi, da van je moja ljubezen jasna. In to ni razlog, da bi se ni rogali.

Zora: Ne rogan se. Nisen več gimnazijastka. A tudi vi bi morali imeti sami sebe nekoliko bolj v oblasti.

Čibjakov: Kneginja!

Zora: Nikar se ne vznemirjajte. Vsak otrok misli, da ne bo življenje vredno piškavega oreha, če ne dobi za Božič prav tiste igrače, katero mu najbolj odrekajo. Ali pa ste že kdaj poznali otroka, ki se ne bi bil naveličal igrače, kadar jo je dobil?

Čibjakov: Vaše primere so prisiljene. Sploh mi ni treba zahajati na to polje. Vašo obljubo iman, in nikdar nisem prednecal, da se igrate z menoj. Tudi ne bi bilo popolnoma varno.

Zora: Lahko bi vedeli, da se ne bojim groženj. Toda bolj mi je všeč energičnost in celo nasilnost od lirske erotike.

Čibjakov: Nič se ne bojte, Zora. Če bi prišlo tako daleč, bi vas znal osvojiti tudi na trogloditski način.

Zora: Zopet ste me napačno razumeli. Po tej vrsti dramatike prav nič ne hrepenim. Če se kdaj zgodi, da zamenjam svoje ime za vaše -

Čibjakov(ji seže v besedo): Če?

Zora: Če...Če se to kdaj zgodi, morate biti popolnoma na jasnem, da bo to le kupčija.

Čibjakov: Vseeno mi je.

Zora: Meni na vašem mestu ne bi bilo vseeno. V tej kupčiji ni vključena nikakršna čustvenost.

Čibjakov (vzame knjigo, ki leži blizu njega in jo igraje prelistava): O, je. Ni treba, da bi bila navedena v pogodbi.

Zora: Nikjer ne bo navedena. Vsa j moja ne. In če mislite na enostransko ljubezen, boste kmalu spoznali njeno umrjocnost.

Čibjakov: Za čem da bi umrla?

Zora: Trzne.

Čibjakov: Izplača se poskusiti. Led se včasih tudi staja.

Zora: Na zemlji je vse polno večnega ledu.

Čibjakov (vstane in odloži knjigo z nevoljno gesto): Čenu pravzaprav to prerokanje? Kar prepustite mi, kar bo pozneje. Za enkrat iman vašo obljubo.

Zora: Pogojne, Ivan Nikolajevič, pogojno.

Čibjakov: Da, da. Toda kadar dokažen, da sem jaz izpolnil vaše pogoje, je čas za vas, da izpolnite mojega.

Zora: Taka je vaša pravica.

Čibjakov; In izpolnite ga. Na dnu duše ste prepričani, da ga izpol-

nits.

Zora: Ker bi ne sicer ubili?

Čibjakov: Zora! (Jo prime za roko in potegne k sebi).

Zora: (krepko izviije desno roko in ga udari po mišici njegove, tako da jo mora izpustiti) : Pazite, da ne zapravite svoje pravi-
ce. Okrutnost je tudi v tej državi razlog za razporoko.

Čibjakov: Katero bi vi najrajši imeli že pred poroko. Toda vi mora-
te razumeti, da strast ni okrutnost.

Zora: Tudi svojo strast rajši uzdajte. Name ne vpliva, a vaše mani-
re kazi. Sedite, prosim. (Čibjakov sede). Pol ure ste že tukaj
kaj, povedali mi pa še niste, kako ste izvršili svojo nalogo.

Čibjakov: Danes se odvarja Tresarjeva razstava.

Zora: To ve ves New York.

Čibjakov: Kritičarji bodo navzoči.

Zora: Taki, ki ne razumejo nič in bodo njegove karikature označi-
li za nove umetnost.

Čibjakov: Strokovnjaki, ki spoznajo na prvi pogled, da imajo epra-
viti z distantom, brez zrna nadarjenosti in brez tehnič-
nega znanja. V New Yorku ne bo prostora, kamor bi se skrili,
pred zasmežovanjem občinstva. Na svetu ne bo kotička, kamor ##
bi pobegnil sam pred seboj.

Zora: Nikar se tako ne nacdušujete. Izgledate mi, kakor da cenite
svoj mali delež v tej tragikomediji previsoko.

Čibjakov: Bodite vsaj pravični. Brez mojega sedelovanja bi ga bi-
li kaj težko privedli tako daleč.

Zora: Ideja je bila moja. Jaz sem našla ljudi, ki so mu sugerira-
li, da je umetnik.

Čibjakov: Te ni bilo težko. Vaš naslov in vaši delarji odpirajo
vrata.

Zora: Sam denar ne pribavi ljudi, ki bi ignorantu zatrjevali, da
je velik slikar in mu vlili vero v samega sebe.

Čibjakov: O da. Ampak nikar me ne sponinčajte na igro, s katero ste
nadalje dosegali svoje uspehe.

Zora: Vaša ljubosunnost je smešna.

Čibjakov: Ljubosunnost nikdar ni smešna. Zakaj ljubezen, iz katere
poteka, ni smešna.

Zora: Vaša retorika ne izpremeni mojih nazorov. Vzrok, da sem bila uspešna, je ta, da je moj motiv nogačen.

Čibjakov: Maščevalnost.

Zora: Da, maščevalnost. Če bi razumeli to moč v ženi, ne bi toliko govorili o ljubezni in vsakdanji sentimentalnosti.

Čibjakov: Ni mi treba razlagati te sile. Moja duša jo prav dobro razume.

Zora: Ker je polna satanizma.

Čibjakov: Ha ha! Satan je velik suveren na tem svetu.

Zora: In vi ste njegov zvesti pretorijanec.

Čibjakov: Ali mislite, da stojite vi povsem izven njegove države? Nikar se ne varajte, kneginja, Serafi ne obujajo maščevalnosti. Seme sovraštva ne prihaja iz nebes. Satanov imperij je vesoln in ne propade, dokler bo človek na zemlji.

Zora: Odidite! Odidite!...Strašnejši ste mi, kot sem kdaj mislila.

Čibjakov: Spozabili ste se, kneginja. Nisem se vrnil, da bi odšel brez plačila za svoj trud...Unirite se. Ne dajte svojim živcem, da vas tiranizirajo, namesto da vam služijo. Nikjer ni nič strašnega. Vse je naravno. Vi ste hči svoje matere. Njej se je zgodila krivica. To se pravi, da se je zgodila krivica vam. In vaša pravica je, da se maščujete.

Zora: Dajte mi kozarec vode.

Čibjakov (natoči in ji poda kozarec): Izvolite.

Zora (pije): Govorite. Kaj ste opravili? Kaj ste dognali?

Čibjakov (vzame kozarec, ga postavi na mizo, se nasloni ob mizo in vtakne roki v žepe): Franjo Tresar je bil Milanov oče.

Zora: Dokazano?

Čibjakov: Dokazano po krstni knjigi v Blatnici, kjer je bil Milan rojen. Franjo Tresar je 5. oktobra 1914 umrl na Dunaju. Kakor se zdi, ni zapustil ničesar.

Zora: In noja mati?

Čibjakov: Vaša mati je umrla v Trstu štiri leta pozneje.

Zora: In njen soprog?

Čibjakov: To je nepojasnen moment. Giovanni Cotello, ki je bil smatran za njenega soproga, je šest let pred njeno smrtjo odpotoval, baje v Južno Afriko, pa izgleda, da se nikdar

ni oglasil. Kar se tiče poroke, ni bilo nikjer nogoče najti dokumentov, ki bi jo potrjali.

Zora: Pravite, da ni bila poročena.

Čibjakov: Ne cerkveno in ne oblastno. Mnogo ljudi smatra skupno življenje po medsegojnem sporazumu za enakovredno s formalno poroko.

Zora: Ali bi me radi tolažili? To je nepotrebno. Vsa tragedija mi je popolnoma razumljiva. Moja mati je sovražila laž. Če ne bi vedela o njej nič drugega, to ven. Vsa odgovornost za njeno ponesrečeno življenje pada na njenega zapeljivca, na Franja Tresarja. Če je pozneje imela priliko, da bi se bila poročila, je razodela svojo preteklost, in zato verjamem, da je ostala neporočena.

Čibjakov: Tako sem izpolnil svojo nalogo in na vas prihaja red, da izpolnite moj pogoj.

Zora: To vam ne uide. Prej imam važnejši opravek.

Čibjakov: Ali se vam ne zdi, da je že opravljen?

Zora: Opravljen bo, kadar bo dovršeno. Kaj pa, če smo se motili? Dva nadstropja izpod nas se odvarja Tresarjeva razstava. Vsi pričakujemo, da ga tam smešnost uniči.

Čibjakov: In ko se to zgodi, je vaše maščevanje izpolnjeno.

Zora: Da! Toda če ne postane smešen? Če razglase njegovo nerodnost za posebno tehniko, če iznajdejo novo ime za njegove neostatke in ga označijo za mojstra nove šole?

Čibjakov: To je nemogoče.

Zora: Nič ni nemogočega v sedanji umetnosti.

Čibjakov: Še vedno se lahko maščujete na sto različnih načinov.

Zora: Da. Ali ves dosedanji trud je v tem slučaju bil zaman.

Čibjakov: Upam, da ne mislite storiti kaj nepremišljenega.

Zora: Da bi streljala nanj, mislite?

Čibjakov: Satanove sugestije so nepreračunljive. (Vstane in se ji približa). Maščevanje je velika reč. Simpatična reč. Ali inteligentno mora biti.

Zora: Ivan Nikolajevič, nikanar se ne ukvarjajte s temi teorijami.

Vaša duša bi zavriskala, če bi se Tresar sam ubil, ali pa če bi kdo drugi izpraznil samokres v njegovo telo. Ampak ne bi

van bilo prav, da bi mene odpeljali v zapor, namesto da bi šla z vami k poročevalnemu sodniku.

Čibjakov: Ne bi mi bilo prav. In dolžnost vam brani tak izhod. Storil sem vse, kar ste zahtevali od mene. In sedaj ste moja.

Zora: Vaša!... Ivan Nikolajevič, tudi jaz sovražim laž, in zato vam pravim še enkrat, da ne bom nikdar vaša.

Čibjakov: Zora!

Zora: Mir! Mir!... Vaša žena postane ždi se mi, da zahteva sedanja morala izpolnitev pogodb med posamezniki. Vaša žena torej postane. Toda moje srce ne bo nikdar vaše.

Čibjakov: In čigavo je?

Zora: Ne rohnite. Moje je. Sebe ljubim, za svoje cilje živim. Za nikogar drugega ni ljubezni v meni.

Čibjakov: To bo moja briga. Če mislite, da ne morete še v zadnji uri odvrniti, se motite. Ta eksperiment mi ne dela nič skrbi. Vsa vaša filozofija prihaja odtod, da ne veste, kaj je ljubezen. Jaz sem poklican, da vam jo razodenem. V mojem objemu se vam odpre svet, o katerem še ničesar ne veste. Moji poljubi vžgo ogenj, ki še nikdar ni gorel v vaših žilah.

Zora: In če se vam ne posreči zapaliti vode? ..Prihranite si to hipnozo z besedami, ki ne podražijo ne enega živca v meni.

Čibjakov (se ji približa in jo hoče objeti): Dejanja bodo močnejša od besed.

Zora (se unika): Ostanite tam, kjer ste.

Čibjakov: Ne varajte se. Moja ste. Dovolj dela in truda ne je stal. Zaroka se sklepa s poljubom.

Zora (se je umaknila do zofe in naglo potegne revolver izpod blazine) Obljubila sem vam, da bom vaša žena, če mi prinesete poročilo. Vaša žena, ne vaša ljubica.

Čibjakov: Prokletstvo!

Zora: Priskrbite, kar je potrebno za poroko in dotlej ohladite svojo strast.

Čibjakov: Moj čas še pride, kneginja. Videl vas bom razgreto od kopnenja in čutil bom drhtenje vašega telesa. In krotki boste, kakor jagnje, ki želi božanja.

Katja (vstopi): Gospodična Vernon in gospod Tresar sta se vrnila.

Zora: Pričakujen ju, (Odloži revolver).

Katja (odide).

Elma in Milan vstopita.

Elma: O, draga kneginja!

Zora: Kako ste razburjeni! Kje je ostala vaša hladnokrvnost, Elma?

In kaj se je zgodilo?

Elma: Strašno je, strašno. Nevrjetno.

Zora: Kaj je tako strašno?

Milan: Zgodilo se je, kakor je moralo priti. In jaz sem tukaj, da se poslovin.

Zora: Ah!...Pa zakaj?

Milan: Nemogoče ni je ostati tukaj. Hujše je, kot sem pričakoval. Žal mi je, toda reči vam moram, da ste se vendar motili od vsega začetka.

Zora: V čem sem se motila?

Milan: Dobro ste mi želeli, toda storili mi niste dobro. Ne očitam vam, Dobra volja opravičuje vse. Še skoraj mene. Saj če je kdo kriv, sem jaz. Kdo je še videl človeka, ki ne čuti v sebi niti toliko umetniškega poklica, kolikor je vode na mesecu, pa začne nazati platno le zato, ker mu drugi skušajo dopovedati, da tiči v njem umetnik?

Elma: Ne, ne. Ne dolžite sebe.

Milan (Zori): Jaa sem to storil. Kako sem mogel biti tako blazen? Poven van. Vi ste me nagovarjali. Vi ste mi sugerirali. In vdal sem se, ker bi bil storil vse, karkoli bi vi hoteli. Sedaj, ko odhajam, vam lahko povem: Ljubil sem vas in zato sem vas slušal. Ker sem vas blazno ljubil, sem storil, kar je bilo blazno.

Čibajakov (se nasmeje).

Zora: In zakaj se hočete posloviti?

Elma: O, kneginja, okrutno je bilo.

Milan: Osmešen sem tako, da mi ni več obstanka med ljudmi, ki me poznajo. Pokopana je tudi moja arheologija, zakaj s to razst

stavo je moje ime postalo ime klovna.

Zora: Ali ni mogoče, da se motite?

Milan: Da ste bili v razstavi, ne bi vpraševali. To ni bila kritika, na katero sem bil pripravljen. Ni bila ironija, ki me ne bi bila presenetila. Bila je eksplozija smeha, razuzdano perogljivega smeha, ki ne dela človeka majhnega, temveč ga uničuje.

Zora: In pravite, da ste se podali v vse to, ker ste me ljubili?

Milan: Tudi to je sedaj seveda pri kraju. Pavliha vsega sveta ne more pričakovati ljubezni.

Elma: O, gospod Tresar!

Milan: Ne tratite svojega sočutja. Človeku, ki se je osmešil, se svet le smeje.

Zora: Gospod Tresar, pravite, da se je zgodilo, kakor je morale priti. In da sem se motila od vsega začetka.

Milan: In to je najlepše, kar vam morem reči. Vaša znata je prihajala iz velikosti vašega srca.

Zora: Tako mislite. Toda jaz se nisen motila.

Milan: Kar se je zgodilo, govori prejasno.

Zora: Nisen se motila....Niste me prav razumeli...Vi ste bili na poti, da postanete velik v svoji stroki. Prepričati sem morala to. Uničiti sem vas hotela.

Milan: Uničiti me?... To...to je nerazumljivo.

Zora: Uničiti sem vas hotela in zato sem vas morala odvrniti od poti, ki je vodila do velikosti.

Milan: Pa zakaj? Zakaj?---Kaj sem vam storil?

Zora: Dosegla sem svoj namen in priznati morate, da je moj uspeh temeljit.

Milan: Če ste to res nameravali, ste izvršili satansko delo. Ali se zavedate, kaj ste naredili iz mene?

Čibjakov: Dovtip, gospod Tresar, dovtip. Časopisi ga raznesejo po vsem svetu, in tako dobite nov dokaz, kako majhna je postala naša zemlja.

Zora: Vprašali ste, zakaj sem to storila.

Milan: Da, rad bi vedel, kako se more izleči tak infernalen načrt v ženski glavi. Iz kakšne znate se porodi? Znata je morala

biti, ker je kratkonalo nenogoče, da bi meni nič tebi nič zastrupili življenje človeku, ki vam ni storil nič drugega, kakor da vas je ljubil. Ali pa ne govorite resnice. Seveda ne govorite resnice. Ne vem, zakaj mi pripovedujete to bajko -

Milan: Ni bajka, gospod Tresar.

Elma: Oh, šala je imela biti, ali sedaj ni več videti žaljivo.

Milan: Zakaj? Zakaj?

Zora: Imeli ste očeta. Jaz sem imela mater.

Milan: V kakšni zvezi je to?

Zora: Vaš oče je grešil nad mojo materjo...

Milan: Moj oče?

Zora: Franjo Tresar je bil vaš oče... Ne moj. O, ne mislite tega...

Njenu je vse skupaj bila šala. In naveličal se je je. A no-
je mati?... Njeno življenje je bilo uničeno. Kaj se moški me-
nijo za svoje žrtve? Svet jim nudi toliko zanimivega, da jim
ni težko pozabiti. Ali jaz nisem pozabila.

Milan: Vse to je nenogoče. To ne more biti nič drugega, kakor zno-
ta, donišljija...

Zora: Moja mati sama ni je pravila. Ona se nikdar ni lagala. Ona ni
je povedala njegovo ime. Jaz pa sem prisegla, da se maščujem.
In kakor vidite, je sedaj osveta izvršena.

Milan: Nad menoj! Nad menoj... Kaj sem jaz storil vam? Kaj sem sto-
ril vaši materi?

Zora: Nepotrebna vprašanja. Če bi razumeli maščevalnost, ne bi vpraš
ševali.

Milan: Ali vam je vaša mati naložila?

Zora: Ali mislite, da je bilo treba ukaza za to?... Jaz sama sem ob-
čutila potrebo maščevanja, in to se je zagreblo v mojo dušo
in ni mirevalo vsa ta leta.

Elma: Strašno!

Zora: Ko mi je usoda bila tako mila, da mi je dala v roke onega, ki
je najbližji grešniku, kako da ne bi bila zavriskala in mu
porinila noža v srce?

Milan: Bolje bi bilo, da ste sterili tako. Bolj usniljeno bi bilo.

- Bog z vami, kneginja. Mogoče, da je maščevalnost res ta-

ka sila, da zmede človeka, zakaj le iz zmede se morajo poroditi taka nečloveška dejanja. Tako bom torej skušal, da vam odpustim.

Zora: Nočem vašega odpuščanja! Sovražite me! Nič nisem bila zmedena in nič oblaževanja ne maram. Maščevalnost je nogočna sila, a ni me pripravila ob razum, temveč mu je dala bistrost. Smotreno, preračunjeno sem izvršila vse. In sedaj naposled imam za doščenje.

Milan:(vzroji): Zversko zaščetje!...(Mirno): Oh, kaj pomaga? Zbogom.(Odhaja).

Elna (ga zadržji): Kam greste, Milan?

Milan: Proč iz pekla, če je še kakšen prostorček na svetu izven Satanovega kraljestva. (Odide).

Elna: Kneginja!

Zora: Kaj je?

Elna: Ali vam ga ni žal?

Zora: Žal? (Se nasmeje)....Poklanjam vam ga, draga prijateljica, če ste postali tako sočutni.

Čibjakov: Kneginja, ali pridem sedaj jaz na red?

Zora: O, sedaj je vseeno. Kar pojdite in priskrbite vse za poroko. In glejte, da bo vse kratko.

Elna: Ali se ne motite, Zora? Če vam ni, pa vam bo žal.

~~Zora:~~ *Mislite?*
Zora: Mislim, ker ga ljubite.

Zora (se nasmeje).

Čibjakov: Gospodična, kneginja vam bržčas še ni povedala, da je zaročena z menoj.

Elna: ? vami?

Čibjakov: Čemu se čudite?

Elna: Van.

Čibjakov: Brez razloga, gospodična. Kneginja me je očarala, in v tem je vse poročstvo, da ji bom soprog, kakršen ji je baš potreben.

Zora: Ne modrujte, pa idite. Če ne pohitite, se še vedno lahko skesan.

Čibjakov: Gren, gren, kneginja.

Katja (vstopi): Profesor Frank Dressol želi govoriti z vami, kneginja.

Zora: Dressol? Glasoviti profesor Dressol?

Elma: Slavni filozof?

Zora (Katji): Razume se, da sem zanj doma.

Katja (odide).

Elma: Tako sem radovedna, kakor šestnajstletna studentka.

Dressol (vstopi): Moje dame -

Zora: Dobro došli, gospod profesor. Kaj mi da je čast vašega obiska?

Dressol: Zdelo se mi je potrebno, da vam dam nekoliko pojasnila v stvari, za katero se očitvidno zelo zanimate. Ali smem govoriti v tej družbi?

Zora: Izvolite sesti, gospod profesor, in govorite odkrito. Ne mislim, da bi imela kaj skrivati. (Vsi posedajo).

Dressol: Lahko si torej prihranim uvod. Kneginja, poizvedovali ste po Franju Tresarju.

Zora: Kako veste to?

Dressol: Gospod Čibjakov je bil vaš zaupnik v tej stvari. Mnogo je raziskoval, ne vem pa, ali je dosegel uspeh.

Čibjakov: Gotovo.

Dressol: Ali ste popolnoma prepričani?

Čibjakov: Gospod profesor, kadar se lotim dela, gren do dna.

Dressol: Skušate priti do dna.

Čibjakov: V tem slučaju se mi je posrečilo.

Dressol: Resnično? Teda j veste, kdo sem jaz.

Čibjakov: Kako? Ves svet pozna vaše ime.

Dressol (se nasmehe): Nisen nislil, da znate tako laskavo pretiravati. Bodisi kakor koli - zdi se mi, da se vendar motite. Kneginja, jaz sem Franjo Tresar.

Zora (vstane): Vi?

Dressol: Jaz sem Franjo Tresar.

Zora: Franjo Tresar je umrl leta 1914 na Dunaju.

Čibjakov: Videl sem njegov smrtni list in njegov grob.

Dressol: To je bil moj bratranec.

Zora: Vaš bratranec? In vi - vi ste tuči Franjo Tresar?

Dressol: Tisti Franjo Tresar, ki ga iščete.

Zora: Kako je to mogoče?

Elma: O kneginja, kakšne strašna zmota!

Dressol: Ali ne bi sedli, kneginja? (Zora sede kakor v omotici).

V svojih mladih letih sem se ukvarjal s politiko in prišlo je tako, da je bilo zame najbolje zapustiti domovino.

Zora: Poslušan.

Dressol: Iz enakega razloga je kazalo izpremeniti moje ime. Če se hočete potruditi na sodnijo, kjer se je to izvršilo, se lahko prepričate, da je moje prvotno ime bilo Franjo Tresar.

Zora: In vi ste poznali mojo mater?

Dressol: Poznal sem jo. Mlad sem bil takrat. Moje tedanje misli gotovo niso bile zelo zrele. Zdelo bi se, da tudi niso bile najbolj krepostne. Toda vašo mater sem v tistih časih resnično ljubil.

Zora: O!

Dressol: Poznali ste njeno pisavo?

Zora: Kakor svojo.

Dressol (vzame pismo iz žepa): Ali se vam zdi, da je ona to pisala?

Zora (pogleda pismo): Pobledele je, toda brez dvoma je njeno.

Dressol: Ali bi hoteli prečitati?

Čibjakov: Kneginja, po mojih mislih je to nepotrebno. Ne vem, kako je gospod profesor izvedel za moja poizvedovanja -

Dressol: Moje ime je bilo neprenehoma na programu vaših izsledovanj; ali je zelo čudno, da je prišlo tudi do mojih ušes?

Čibjakov: Če je bilo to res tudi vaše ime...

Dressol: Od vas zahtevam, da verjamete moji besedi. Kneginja ima priliko, da se prepriča.

Čibjakov: Kneginja, vi ste danes imeli dovolj razburjenja.

Zora: Prenesem ga še nekoliko, če gre za to, da se dožene resnica.
(Čita pismo).

Elma: Mislim, da bo bolje, če se poslovim.

Zora: Če ste mi prijateljica, vas prosim, da ostanete. (Dressolu):
 gospod profesor, vi ste ponudili moji materi svojo roko?

Dressol: Tako je bilo.

Zora: Tako čitan. In ona je odabila?

Dressol: Kakor vidite, je smatrala, kar se je bilo zgodilo med nana, za epizodo, kateri ni pripisovala toliko resnosti, da bi opravičevala zakon. S tem, je dejala, se ne bi popravilo nič, le kratkotrajna znota bi se ovekovečila. Vaša mati je bila modra žena.

Zora: Zakaj pravite to sedaj?

Dressol: Ker sem vedno mislil tako. In čim dalje sem proučeval življenje, tem bolj se je v meni utruilo to prepričanje.

Tista epizoda vani ni ostala v sponinu kot šala, kateri ste se pozneje smejali?

Dressol: Tudi danes se je sponinjan z ljubeznijo in spoštovanjem.

Zora: Hvala van, gospod profesor... Vso to večnost sem torej preživele v strašni zmoti.

Dressol: Mislili ste, da je Franjo Tresar bil navaden lahkoživec, ki mu je žena bila le igrača za kratek čas.

Zora: Mislila sem, da je Franjo Tresar uničil življenje moje matere in jo pahnil v blato.

Dressol: Najini poti sta se razšli, toda kolikor mi je znano, ni ona nikdar bila v blatu.

Zora: Zdi se, da ni nikdar bila poročena.

Čibjakov: Ne, nikdar ni bila, in tisti, ki jo je zapeljal, je odgovoren za to.

##Dressol: Če bi se vaše misli mogle povzpeti nekoliko više, bi morda razumeli, da ima tudi žena lahko svoje individualno življenje in da so razlogi njenih ostalemu svetu nerazumljivih dejanj lahko bolj častivredni kakor marsikateri priznani zakon.

Pibjakov: To himno ste izvrstno komponirali za svoje lastno opravičenje.

Zora: Molčite....Vaša vloga je odigrana.

Čibjakov: Kneginja!

Zora: Vse izgleda sedaj v drugačni luči. In Milan--!

Elma: Da, Milan!

Zora: O, moj Bog, kaj sem storila? Njega sem uničila, iz slepega, blaznega sovraštva sem ga pogubila - nedolžnega.

Čibjakov: Pha! Kaj si očitete? Vi niste mogli narediti slikarja iz njega.

Zora: Satan! Vaša moč je ninila.

Čibjakov: Počasi, kneginja. Prav tukaj bi bila lepa prilika, da obznanite najino zareko.

Zora: Vi se drznete...?

Čibjakov: Lahko bi se enostavno pozval nasvojo pravico, na vašo objubo. Ne gleda na to ste moja, ker sem se boril za vas. Za vas sem ponagal storiti iz Tresarja, kar je postal, za vas sem spletkaril in glumil; in sedaj je čas, da poplačate svoj dolg.

Zora: Odidite! Odidite! In da vas nikdar več ne vidim. Sovražin vas. Ne! Preziram vas, zaničujem vas.

Čibjakov: O, o, nenara mi še poveste, da ljubite gospoda Milana Tresarja.

Zora: Vsemu svetu, če je treba. Ljubim, ljubim ga. Edini mož, ki sem ga kdaj ljubila. Na kolena padem pred njim in mu poljubim roke, in izpovem se mu kakor grešnica svojemu Bogu, in če me zavrže, mu priznam, da je pravičen, da nisem vredna njegove ljubezni.

Dressol: Umirite se, kneginja.

Elma: Da, umirite se. On je plemenit, in kadar izve resnico, vam odpusti vse.

Zora: To ni mogoče. Toda videti ga moram, hitro ga moram videti, preden bo prepozno. (Elma odide).

Čibjakov: Prepovedujen vam, kneginja.

Zora (se vzravna, ga pogleda z imperativnim pogledom in pokaže vrata).

Čibjakov (se nasmehe, toda pod njegovim pogledom zmrzne smeh, obraz se mu spači, ves opeša, nerodno se nakloni in odide).

Dressol: Žal mi je, če vas je moja povest razburila. A če je pomagala, da ste se rešili vpliva tega človeka, sem prav zadovoljen.

Zora: Hvala vam, gospod Dressol. Nesposobna sem, da bi vam sedaj razlagala. Veliko sem vam dolžna. A ta hip ne morem misliti na nič drugega, kakor na Milana.

Elma (se vrne#. Skuša, pa ne more utajiti svoje pobitosti).

Zora: Elma, kje ste bili?

Elma: Doli, v razstavi.

Zora: In Milan?

Elma (jo pogleda in molči).

Zora: On ne pride?

Elma (odkima).

Dressol: Jaz pojdem ponj. Razložim mu.

Elma: Zaman, gospod Dressol. Ko se je vrnil v razstavo, je razrezal vse slike. Ko so opazili, kaj dela, in mu hoteli preprečiti, je bilo že prepozno. Pravijo, da je bil v paroksizmu. Ko je končal, se je zgrudil. Odpeljali so ga v bolnico.

Zora: Mitvega!

Elma: Ne. Toda -

Zora: Toda?

Elma: Zdravniki pravijo, da nimajo upanja.

Zora: Moj plašč! Moj klobuk!

Elma: Hočete k njenu?

Zora: Kam? kam pa drugam? (Elma pohiti v drugo sobo). On ne sme umreti. Če umrje, sem ga jaz pogubila. Jaz! Jaz! Jaz!

Elma (se vrne sklobukom in plaščem. Zora vzame klobuk.)

Katja(vstopi): V hotelu pravijo, da je gospod Milan Tresar na peti v bolnišnico izdihnil.

Zora (jo srepo pogleda, Roka sklobukom ji omahne. Opoteče se in zgrudi).